

O Costume de "Varea-las Dornas" na Illa de Ons

Por Celestino Pardellas de Blas

A mediados do século XIX a vida dos veciños de Ons vai sufrir unha gran transformació. A instalación dunha fábrica de salgazón provocará que a agricultura, como base económica débil, quede relegada ó plano do autoconsumo e como moeda de pago da renda polas terras que traballaban (*Daquela a maioría dos habitantes da Illa de Ons pagaban a renda en productos agrícolas, millo principalmente*), pasando a pesca a ocupa-lo eixe económico illán.

O salgazón vai se-lo motivo de que nas augas illáns se realice unha forte actividade pesqueira e comercial; é máis rendible pescar e vender en Ons que ter que trasladarse dende os caladoiros ás salgazóns do Morrazo ou do Salnés.

A creación de postos de traballo na salga, o enrolado nos barcos xeiteiros que traballan a carón da Illa e a venda de productos (peixe, polbo, marisco,...) que fan os veciños á propia fábrica e os pescadores doutros portos que acudían á Illa a vende-la sardiña, fai crece-la economía familiar e, con elo, aventurarse á compra dunha embarcación que faga máis doado e rendible o seu traballo.

A embarcación escollida foi a Dorna, xa que nela deran os seus primeiros pasos enrolados como mariñeiros (*Dornas Xeiteiras que viñan ás proximidades de Ons para a pesca e venda da sardiña*) e por ser a que mellor se axeitaba ás duras condicións mariñas que posúen as augas que abranguen a Illa de Ons.

É a partires de aquí que a Dorna se converte nun dos elementos fundamentais das familias de Ons.

A inexperiencia nas faenas pesqueiras por aquelas datas, traerá xornadas pouco productivas e ó seu carón o pensamento dun posible "meigallo" da embarcación. De aí o nacemento, entre outros costumes, de **VAREA-LAS DORNAS**.

Nunha Comunidade humana tan pechada por mor das duras condicións de vida que levaron e polo

illamento, social e administrativo, que sufriron durante dous séculos, provocou o nacemento dunha rica Cultura Popular, chea de lendas, contos, supersticións, cantigas,...; que fixeron de Ons, xunto as súas especiais peculiaridades históricas, arquitectónicas, naturais a Illa máis interesante de todo o litoral peninsular.

Celestino Pardellas de Blas

Cando por algún motivo a tripulación dunha Dorna levaba varios días sen pescar, coidaban que esta se atopaba enmeigada. Entón o patrón, que soia se-lo cabeza de familia, ía a terra e traía a unha bruxa para sacarlle o feitizo á Dorna.

Cando se ía a buscar á bruxa, coñecida como "A Vaxera", había que esperar a súa chegada sen bota-la Dorna á auga. Ó chegar, a familia propietaria da Dorna, tiñan que procurarlle varias cousas: Bochos (*unha clase de algas*), area da praia onde se varaba normalmente a embarcación, Malva Rosa, un dente de allo e un pote. Ela traía unhas herbas, envoltas nun pano da man, e unha vimbia.

Ás doce da noite, reuníanse na praia a Vaxera e os tripulantes da Dorna, non podía haber ninguén máis. No pote mesturaba tódolos compoñentes con auga do mar e despois de molla-los pés e as mans os mariñeiros, a Vaxera botaba por riba da Dorna a auga cos ingredientes para de contado comezar a bater nela coa vimbia á vez que berraba unha serie de frases que ninguén entendía.

Era imprescindible que os mariñeiros tamén se mollaran coa auga co fin de espanta-los malos ollos que podían sertamén os causantes do feitizo.

CRUCEROS RIAS BAIXAS

INFORMACION Y RESERVAS Tif. v Fax. 986-73 13 43

- ✧ ISLA DE ONS
- ✧ EXCURSIONES POR LA RIA DE AROSA
- ✧ ISLADERUA
- ✧ RUTA XACOBEEA
- ✧ COMIDAS ABORDO
- ✧ CONGRESOS
- ✧ EXCURSION MARITIMO TERRESTRE A LA PENINSULA DEL BARBANZA

Reboredo,76
Teléf.: 986 731343 - Móvil 608 985 729
369 880 GROV E (Pontevedra)

Segundo parece, non había só unha Varera. Na zona do Morrazo existían dúas polo menos, e ás outras, íanas a buscar á parte de Vigo. Unha destas, que tamén veu a Illa en varias ocasións, non empregaba os mesmos métodos nin materiais que a anterior. Só coincidían na hora, que tiña que ser ás doce da noite. Esta prefería que houbera lúa, empregaba auga bendita para bendicilo barco, facía todo o ceremonial soa e vareaba as Dornas cunha "Silva Macha" que, segundo parece, a que está presa por ámbolos dous lados.

Outro xeito que tiñan as *Vareras* para "Varear as Dornas" consistía en cravarlle á embarcación unhas silvas en pico, mesmo debaixo do corredor da Dorna, e despois de dicir as palabras correspondentes, empezar a vareala cunha vimbia dende a proa á popa.

A Canón deste costume de avisar á *Varera*, existía a de prever que o enfeitizamento ocorrera. Esta práctica realizábase en dúas datas moi sinaladas: na Noiteboa e na noite do Xan Xoan.

Pola tarde do día de Noiteboa, saían os homes a pescar para face-la caldeirada á noite. contan que traería boa sorte para todo o ano, o facer ese día unha boa pesca, pois a Dorna que non pescara ou pescaba pouco, podería atoparse xa enmeigada e tiñan que desenmeigala esa noite, senón non pescaría en todo un

ano.

Para quitarlle o meigallo tiñan que poñela quilla arriba a noite de Noiteboa e quedar así ata o día.

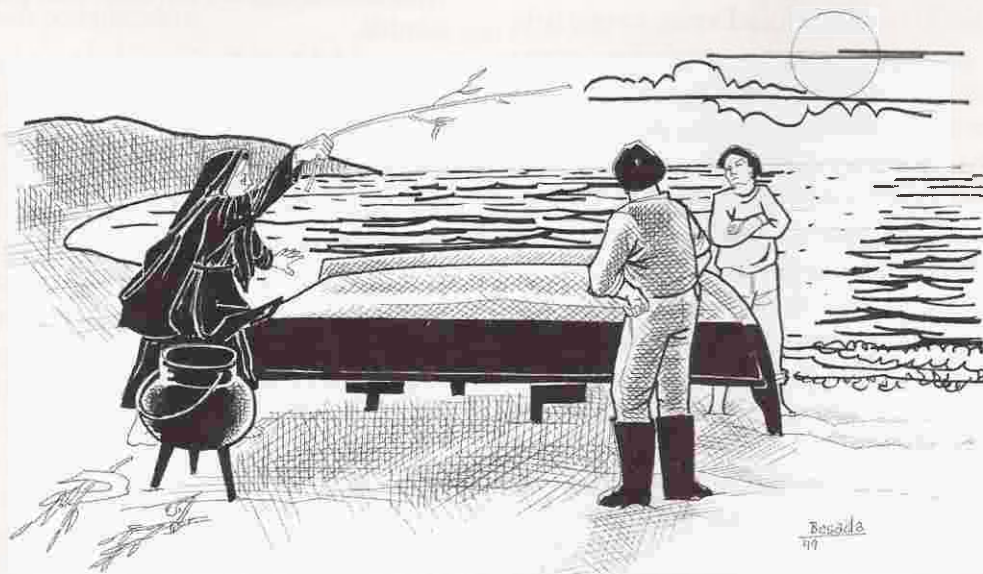
O día seguinte, día do Nadal, levaban á Igrexa un caldeiro con auga do mar para que a bedicira o cura.

Se o crego non estaba na Illa, deixaban o cubo coa auga na Igrexa ata as doce da noite.

A esa hora ían a praia e baldeiraban a Dorna coa auga bendita á vez que a refregaban coas cinzas do "PAU DE NOITEBOA" (Pau que quedaba toda a noite a arder na lareira e do que gardaban as cinzas para empregaren remedios e contra as meigas).

No día do San Xoan e despois de consumirse a fogueira, as Dornas, que durante os primeiros seis meses do ano non tiveran moita sorte na pesca, tiñan que ser refregadas coas cinzas da fogueira.

Unha das maiores perdas que os galegos temos que choraré que os investigadores non lle dedicaran o tempo necesario á recompilación destes costumes populares que hoxe, como esta da Illa de Ons, ninguén nos pode contar, de seguro que nin os máis vellos a recordan. (*Parte da historia pertence a un traballo inédito realizado nos anos vinte*).

Besada
99

HOSTAL - RESTAURANTE
EL MERENDERO
Amplios salones para bodas y banquetes
**ESPECIALIDAD EN MARISCOS
DE LA RÍA**

C./ Bastarreche, 29 - Teléf.: 986 880 086 - MARÍN (Pontevedra)

